

БУДУРОВА ГАННА МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри господарського права та процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВСТУПУ У ГОСПОДАРСЬКУ СПРАВУ ТРЕТІХ ОСІБ, ЯКІ НЕ ЗАЯВЛЯЮТЬ САМОСТІЙНИХ ВИМОГ ЩОДО ПРЕДМЕТА СПОРУ

Серед учасників господарської справи окреме місце посідають треті особи, які ГПК України поділені на: 1) третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору; 2) третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Вчені-процесуалісти третіми особами, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, визнають тих осіб, які хоч і не є суб'єктами спірного матеріального правовідношення, яке є предметом спору між позивачем і відповідачем, але можуть вступити у справу на одній із сторін за власною ініціативою або можуть бути залучені до участі у справі, якщо рішення з господарського спору може вплинути на їх права або обов'язки однієї із сторін і з метою недопущення такого рішення і користуються процесуальними правами і несуть процесуальні обов'язки сторін, за винятками, встановленими законом [1, с. 138].

Це визначення ґрунтується на основній ознаці і одночасно підставі для вступу у справу третіх осіб, що не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору – вірогідному впливі рішення у справі, що розглядається, на права або обов'язки третьої особи без самостійних вимог щодо однієї зі сторін. Таким чином, норми цього інституту покликані захистити права та законні інтереси осіб, які не є учасниками спірних матеріальних правовідносин, але знаходяться із однією зі сторін процесу у таких відносинах, які можуть змінитись у результаті винесеного рішення. «Метою участі таких осіб у справі є обстоювання ними власних прав і законних інтересів, на які може справити вплив рішення чи ухвала», стверджує Д. Сібільов [2, с. 70].

Узагальнено, підставами вступу у справу третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, які обов'язково мають бути зазначені у заявах про залучення третіх осіб і у заявах третіх осіб про вступ у справу, є:

1) можливість впливу рішення суду у справі між сторонами на права / обов'язки та законні інтереси таких третіх осіб;

2) перебування третьої особи без самостійних вимог у матеріальних правовідносинах з однією зі сторін, які в результаті прийняття судом рішення у справі зазнають певних змін. Оскільки чинне законодавство не встановлює вказівок щодо допустимих видів правовідносин між стороною і третьою особою без самостійних вимог, а єдиною особливістю їх правового зв'язку, яка вимагається, є неспівпадіння предмету цих

матеріальних правовідносин із предметом спірного правовідношення (інакше така особа отримувала б статус співучасника тієї чи іншої сторони у справі), приходимо до висновку, що правовідносини між стороною і третьою особою не обмежуються господарським спрямуванням, а й можуть бути цивільними, земельними, житловими тощо (див., наприклад, рішення Господарського суду м. Києва у справі № 33/164 від 26.07.2011 р., ухвала Господарського суду Одеської області від 24.12.2010 р. у справі № 10-11/148-09-4417).

У зв'язку із зазначеним, вступ у справу фізичних осіб, які не є підприємцями, у якості третіх осіб без самостійних вимог не обмежується жодними категоріями справ, на відміну від третіх осіб, які пред'являють вимоги щодо предмета спору. Однак, не можуть бути третіми особами у справі відокремлені підрозділи юридичних осіб – вони можуть на загальних підставах виступати в судовому процесі від імені відповідних юридичних осіб за наявності належних повноважень, тобто, у випадках, коли самі юридичні особи виступають третіми особами у процесі.

Наразі домінуючою є позиція, згідно з якою підставою для участі у справі третіх осіб без самостійних вимог є юридичний інтерес, який, як правило, полягає у попередженні можливості пред'явлення позову до третьої особи або виникнення права на пред'явлення позову у третьої особи, обумовленої взаємним зв'язком основного, спірного правовідношення між однією зі сторін і третьою особою. Разом з тим, вплив рішення чи ухвали у справі на права та законні інтереси досліджуваної групи третіх осіб може бути різноманітним – як негативним, так і позитивним: такі особи за результатами розгляду справи можуть бути обмежені у правах (наприклад, користуватися певним майном), проте, можуть бути і наділені певним правом, що відповідає і судовій практиці. Зокрема, абз. 5 п. 1.6. Постанови Пленуму ВСУ «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» відзначено, що при вирішенні питання щодо наявності юридичного інтересу у третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору, суд має з'ясовувати, чи буде у зв'язку з прийняттям судового рішення з даної справи таку особу наділено новими правами чи покладено на неї нові обов'язки, або змінено її наявні права та/або обов'язки, або позбавлено певних прав та/або обов'язків у майбутньому [3].

У зв'язку із цим, якщо в результаті ухвалення судового рішення сторона може набути право стосовно третьої особи або третя особа може пред'явити вимоги до сторони, ГПК України встановлює обов'язок для такої сторони сповістити цю особу про відкриття провадження у справі і подати до суду заяву про її залучення до участі у справі (ч. 1 ст. 51). Проте, подібне положення у будь-якому разі пов'язується із самостійним вирішенням стороною питання про ймовірний вплив рішення на права/обов'язки третьої особи, що може бути помилковим. Натомість, у матеріальному праві і у судовій практиці зафіксовані випадки обов'язкового (безумовного) вступу/залучення третіх осіб у господарський процес. Наприклад, (а) у разі одержання

вимоги кредитора поручитель зобов'язаний повідомити про це боржника, а в разі пред'явлення до нього позову – подати клопотання про залучення боржника до участі у справі (ст. 555 ЦК України); (б) особа, яка несе субсидіарну відповідальність, повинна до задоволення вимоги, пред'явленої їй кредитором, повідомити про це основного боржника, а у разі пред'явлення позову – подати клопотання про залучення основного боржника до участі у справі (ст. 619 ЦК України); (в) якщо третя особа на підставах, що виникли до продажу товару, пред'явить до покупця позов про витребування товару, покупець повинен повідомити про це продавця та подати клопотання про залучення його до участі у справі (ст. 660 ЦК України) та ін.

За відсутності передбачених законодавством чи матеріалами судової практики підстав для обов'язкового вступу/залучення особи у справу у якості третьої особи без самостійних вимог, її допуск у справу має вирішуватися судом у кожному конкретному випадку, виходячи з наявних підстав.

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, вступають у процес:

а) з власної ініціативи – до закінчення підготовчого провадження у справі або до початку першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження;

б) за заявою учасників справи – у будь-якому разі не пізніше вказаного вище строку (хоча заява про залучення третьої особи може міститись ще у позові);

с) з ініціативи суду – при вирішенні питання про відкриття провадження у справі або при підготовці справи до розгляду.

Вступ у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, не тягне за собою розгляду справи спочатку. Важливо, що розгляду до участі у розгляді справи третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог на предмет спору на стадії апеляційного перегляду можливе лише при фактичному розгляді апеляційним господарським судом справи та до прийняття апеляційною інстанцією судового рішення (Постанова ВГСУ від 24.01.2017 р. у справі № 904/7492/16, ЄДРСРУ № 64316745).

Треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, вступають у справу на стороні позивача або відповідача (в залежності від того, з ким із них у неї існують (або існували) певні правовідносини), і, відповідно, користуються процесуальними правами такої сторони, крім спеціальних прав сторін щодо позову (наприклад, такі треті особи не беруть участі в укладенні мирової угоди). У строк, встановлений судом в ухвалі про відкриття провадження у справі або ухвалі, постановленій у підготовчому засіданні (якщо третіх осіб було залучено у підготовчому засіданні), треті особи, які не заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору, мають право подати письмові пояснення щодо позову або відзиву (ч. 1 ст. 179 ГПК України).

Незалучення у справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, має важливі правові наслідки. Так, у разі

розгляду справи без повідомлення третьої особи про розгляд справи, обставини справи, встановлені судовим рішенням, не мають юридичних наслідків при розгляді позову, пред'явленого стороною, яка брала участь у цій справі, до цієї третьої особи або позову, пред'явленого цією третьою особою до такої сторони. Тобто, обставини не набувають ознак преюдиційності, а тому мають бути доведені стороною у новій справі. Крім того, прийняття судового рішення про права, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі, вважається таким порушенням норм процесуального права, яке є обов'язковою підставою для скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення в суді апеляційної інстанції (п. 4 ст. 3 ст. 277 ГПК України) і підставою для повного або часткового скасування рішень і передачі справи повністю або частково на новий розгляд або для продовження розгляду – судом касаційної інстанції (п. 8 ч. 1 ст. 310 ГПК України).

Список використаних джерел:

1. Дем'як В. М. Учасники господарського процесу в позовному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / В. М. Дем'як; Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва. Київ, 2012. 226 с.
2. Сибилёв Д. М. Участие третьих лиц в гражданском судопроизводстве / Нац. юрид. акад. Украины им. Я. Мудрого. Х. : Легас, 2001. 98 с.
3. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова Пленуму ВГСУ від 26.12.2011р. № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11>

Ключові слова: господарський процес, треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, захист права, юридичний інтерес, регресна вимога.

Key words: economic process, third parties who do not declare independent claims on the subject of the dispute, protection of rights, legal interest, recourse requirement.

ДОБРОВОЛЬСЬКА ВОЛОДИМИРА ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри господарського права та процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ОРГАН КОНТРОЛЮ

Економічна безпека є важливим чинником життєдіяльності і нормального функціонування будь-якої держави, у тому числі й України. Офіційно термін «економічна безпека» був визнаний у 1985 р., коли на 40-й сесії Генеральної Асамблеї ООН була прийнята резолюція про міжнародну економічну безпеку. В ній було визначено, що світовий